

IX.2. LA MODALITZACIÓ EN EL DISCURS ACADÈMIC I CIENTÍFIC

LA MODALITZACIÓ EN EL DISCURS ACADÈMIC I CIENTÍFIC

Objectius

- Conèixer i usar convenientment els mecanismes modalitzadors propis d'un discurs tècnic.
- Aconseguir un domini receptiu i productiu suficient de la llengua en els tipus de textos més usuals de l'àmbit educatiu.

Mig plena o mig buida? Quan s'ha consumit la meitat del contingut d'una ampolla, en quina situació ens trobem? En queda mitja? **Només** en queda mitja? **Encara** en queda mitja?... Hi ha uns fets que conformen la realitat i unes interpretacions que permeten aprehendre-la. I hom parla d'interpretació, no de manipulació: quantes persones acudiren a la manifestació?, cinc mil?, cinquanta mil?, cent mil?, mig milió? un milió?... Qualsevol xifra és possible quan ningú que estiga situat *au-dessus de la mêlée* no s'ocupa de contrastar-les.

Ara bé, el discurs de l'àmbit acadèmic (científic o tècnic), sí que ha de donar dades contrastades, tot i que també hi són possibles diferents interpretacions. Interpretacions a què, sovint, el mateix discurs hi està "obligat": quan es fa referència a la capa d'ozó, s'hi introdueix algun matís valoratiu? I davant de l'aprenentatge de determinats conceptes, s'hi té en compte el grau de dificultat que representen i se'n fa sabedor l'alumnat? Els llibres de text tampoc no estan exempts de l'empremta dels autors.

L'emissor acostuma, doncs, a dir-hi la seua quan es comunica, a prendre una determinada posició (obertament o subrepticiament). Aquesta posició pot ser una actitud, si és de tipus afectiu, o una opinió, si és de tipus cognitiu. A més, pot referir-se tant a l'enunciat (producte del procés de la comunicació), com a l'enunciació (procés en què es realitza la comunicació) o a les persones que hi participen (emissor i receptor).

Aquesta manifestació de l'actitud o de l'opinió del parlant és el que s'anomena *modalització*. Si la comunicació és *tête a tête* pot ser que no calguen ni paraules: un simple gest, però expressiu, davant la quantitat de líquid que queda dins l'ampolla de què parlàvem, per exemple, i no caldrà "dir" res més. En canvi, quan la comunicació és diferida i, per tant, els participants no comparteixen ni el temps ni l'espai de l'enunciació, el discurs ha de ser més elaborat si es vol reeixir en l'acte comunicatiu.

A mesura que va pujant el grau de formalitat i la pretensió d'expressar com més científicament millor els resultats de les recerques, més s'ha de sotmetre el discurs als trets propis del l'àmbit d'ús acadèmic, on recordem que predominen: la funció lingüística referencial, la tipologia textual expositiva, l'enfocament denotatiu, les oracions assertives o enunciatives, els verbs en indicatiu, l'ús de la tercera persona del singular i del plural, la primera persona del plural, el verb haver-hi, les impersonals reflexes...

L'ús d'aquests darrers trets poden contribuir també, en determinades ocasions, a maquillar la subjectivitat del parlant, a fer-la més creïble i més intersubjectiva. L'emissor ha de dominar, doncs,

les tècniques lingüístiques que li permeten tant impersonalitzar el discurs com, altrament, modalitzar-lo a l'hora de mostrar el seu rebuig o la seua adhesió envers allò comunicat.

I.1. Les marques lingüístiques modalitzadores

Heus ací els principals mecanismes lingüístics que contribueixen a modalitzar el discurs.

I.1.1 El lèxic valoratiu:

- a) adjectius qualificatius: *cert, fals...*
- b) adverbis i locucions adverbials: *potser, sens dubte...*
 - adverbis de manera: *dissortadament, indubtablement...*
 - adverbis de quantitat: *molt, poc...*
- c) crides al receptor:
 - expressions conatives: *eh?, d'acord!...*
 - insults i renecs: *ignorants, mentiders...*
 - interjeccions: *ep!, ei!...*
- d) derivacions:
 - augmentatiu: *homenot, grandot...*
 - diminutiu: *facilet, ploriquejar...*
 - pejoratiu: *veuarra, menjotejar...*
 - superlatiu: *facilíssim, raríssima...*
- e) substantius valoratius: *qualitat, destresa...*
- f) verbs modals:
 - intel·lectius: *creure, suposar...*
 - mode gramatical (imperatiu, condicional, subjuntiu): *escolteu, voldria, que faça...*
 - verbs per expressar sentiments: *felicitar, alegrar...*
 - volitiu: *voler, desitjar...*
 - perífrasis verbals modals:
 - d'obligació o necessitat (caldre, haver de + infinitiu, ser necessari):
cal que ens afanyem, hem d'analitzar-ho, és necessita més dedicació...
 - de probabilitat (deure + infinitiu, és probable que + infinitiu):
deuen ser bessones, és probable que se n'haja anat...

I.1.2 Canvi de codi o subcodis (varietat o modalitat):

- a) codi (llengua): *és molt fashion, són uns pijos...*
- b) varietat funcional (registre): *va anar d'un pèl que no fracassara l'experiment...*
- c) varietat estructural (dialecte geogràfic, històric o estàndard): *analitzarem els beneficis dels tomats* (variant d'àmbit local i, per tant, pertanyent a una varietat geogràfica no estàndard, per a referir-se a les *tomaques* o *tomates*)...
- d) modalitat (dins l'estàndard, modalitat regional): *és molt petitó...*

I.1.3 Figures retòriques:

- a) analogies o comparacions: *és tan suau com la pell d'un nadó...*
- b) hipèrboles o exageracions: *està en els ossos...*

- c) interrogacions retòriques (preguntes que no requereixen resposta): *podem continuar produint la mateixa quantitat de residus que els últims decennis?...*
- d) ironies (donar a entendre el contrari del que es diu): *quina vida més dura* (quan s'està d'allò més bé)...
- e) metàfores o imatges (comparacions abreujades): *és un pou de saviesa...*
- f) metonímies (ampliacions o reduccions del significat d'un mot, com ara prenent la part pel tot o viceversa): *un full per cap...*

I.1.4 Oracions no assertives (és a dir, que no són enunciatives o asseveratives i, per tant, no hi predomina la funció lingüística referencial, sinó l'actitud del parlant):

- a) desideratives: *esperem que es confirmarà...*
- b) dubitatives: *no sé ben bé com es realitza...*
- c) exclamatives: *eureka!...*
- d) exhortatives: *per favor, preneu seient...*

I.1.5 Refranys i frases fetes: *el sabater és qui va més mal calçat...*

I.1.6 Recursos prosòdics (accentuació i pronunciació dels mots en el canal oral):

- a) entonació amb intencions diferents:
 - de to agut per a valoracions positives i ridiculitzacions
 - de to greu per a valoracions negatives
- b) pauses, ritme i silencis
- c) sil·labeig (remarcant cadascuna de les sil·labes)
- d) volum de la veu

I.1.7 Signes de puntuació amb voluntat modalitzadora:

- a) cometes: *m'han "netejat" el pis...*
- b) parèntesis: *m'han "netejat" (a fons) el pis...*
- c) punts suspensius: *m'han "netejat" (a fons) el pis..., ho hauré de denunciar...*

Val a dir que tots aquestes elements lingüístics han de ser emprats amb voluntat o intenció modalitzadora. Aquesta és la isotopia (terreny conceptual) que els vertebrava. No n'hi ha prou, doncs, d'utilitzar un quantitatiu (per a indicar, per exemple, que no en queda gens d'alguna cosa); unes cometes (per a introduir una citació) o uns punts suspensius (per a deixar una enumeració inacabada). Cal que hi haja la finalitat de subjectivitzar el discurs, de mostrar-hi la presa de posició de l'emissor envers el tema.

Segons el nombre d'aquests elements en un discurs es pot calcular el seu percentatge de modalització. L'expressió de la certesa amb què s'afirma allò enunciat, la manifestació de la necessitat o obligació del fet enunciat, la valoració positiva o negativa d'una parcel·la de la realitat, etc., és una qüestió de grau. Aquesta gradació està en certa manera associada a la major o menor formalitat i institucionalització de l'intercanvi comunicatiu. Això no obstant, hi són possibles diferents combinacions, atès que l'emissor, en virtut de determinades intencions, pot palesar el seu parer malgrat que hi haja una distància gran entre els interlocutors, o viceversa.

Activitat 1

Escriu un exemple més al costat de cadascun dels que il·lustren les marques lingüístiques modalitzadores.

Activitat 2

El gènere de l'assaig és sempre subjectiu, ja ho va dir Joan Fuster. L'autor de *Nosaltres els valencians* va escriure molts papers en què es corrobora aquesta afirmació. Ací en teniu dos paràgrafs en què reflexionava sobre el nostre conflicte lingüístic. Identifiqueu-hi cinc procediments de modalització.

[...] Avui, la "competència" amb l'altra llengua, la dominant –encara que no sigui la "predominant"– no pot sostenir-se a través dels mitjans familiars, privats, i generalment pobres, que van ser útils, eficients i tot, fa cent anys. El nostre món és tot un altre, i l'enfrontament idiomàtic s'ha desequilibrat més encara, i el desequilibri, la "desigualtat d'oportunitats", s'accentua, per començar, en el mateix terreny de les publicacions. La indústria editorial, inserida en aquest context lingüístic político-social, queda sotmesa a uns condicionaments difícils. Quan, en castellà, la majoria dels diaris locals no arriben a sobreviure, ¿què podem esperar d'una premsa en català? Ni que fos tècnicament superior, que tampoc no ho podria ser, ara com ara. Ho comporta el sistema, i que cadascú doni al mot "sistema" l'abast que vulgui.

El paper imprès continua tenint una gran transcendència, entre els suports essencials dels idiomes. I en tindrà durant segles, malgrat les prediccions de McLuhan. El pronòstic d'uns altres "mitjans de comunicació de masses" més decisius no és, però, equivocat. Hi ha el cinema, hi ha la ràdio, hi ha la televisió. En condicions com la nostra, el desenvolupament d'aquest instrumental s'ha produït en condicions adverses a la llengua dominada. La història és cruel, sovint, i quan comença a ser cruel no para de ser-ho; així ho sembla. Les petites victòries aconseguïdes abans de 1939, no solament se'n van anar en orris, sinó que van ser substituïdes per la introducció dels grans *mass-media* obligatòriament en castellà, tant per imposició administrativa del franquisme com per l'acceptació tàcita dels catalanoparlants, i per més motius, sens dubte. Un cinema en català, seria rendible? I posat que ho fos, seria tan rendible com el castellà? El negoci és el negoci... [...]

Joan Fuster

Activitat 3

Deixeu de banda per un moment les ensenyances aristotèliques, que situen la virtut al terme mitjà, i apliqueu-vos a redactar dues versions d'un mateix text relacionat amb la vostra especialitat, una amb totes les marques de modalització possibles i una altra sense cap ni una. Per exemple, un article d'opinió destinat a publicar-se a la revista del vostre centre.

Activitat 4

Feu un esquema dels continguts de la unitat.

BIBLIOGRAFIA I REFERÈNCIA DE L'EXEMPLE

CASTELLÀ, Josep M. (1992): *De la frase al text*. Barcelona: Empúries.

FUSTER, Joan (1990): "Per a una cultura catalana majoritària". Dins *La llengua als mitjans de comunicació*. Universitat de València.